

De ideeënmakers

Denktanks in Duitsland

[Achtergrond](#) - 22 september 2009 - Auteur: Carina de Jonge

Denktanks winnen in Duitsland aan invloed. Tot een ideeënrijkdom in de verkiezingsstrijd heeft dat nog niet geleid: de verkiezingen worden alom gehekeld als inhoudsloos. De [ideeënindustrie](#) bereikt de politiek vaak niet, constateert denktankdeskundige Martin Thunert.

De verkiezingscampagne draait op volle toeren, maar veel commentatoren klagen over een gebrek aan inhoud. Inderdaad lijken politici zich zo min mogelijk te willen vastleggen: met de vage prognoses voor ogen houden zij het liefst alle coalitiemogelijkheden open.

Een gebrek aan ideeën heerst in Duitsland niet, zegt politicoloog Martin Thunert (1959). Hij is verbonden aan het Centre for American Studies bij de universiteit van Heidelberg. Zijn naam vestigde hij onder meer met zijn boek 'Die Ideen Industrie', over de politieke rol van denktanks in Westerse democratieën.

"Denktanks onderscheiden zich van zuiver wetenschappelijke onderzoeksinstellingen door hun doelstelling", legt Thunert uit. Ze willen niet alleen kennis vergaren, maar ook actief ingrijpen in het publieke debat en in de vormgeving van het beleid.

Denktanks vallen niet altijd van andere organisaties te onderscheiden: de Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung bijvoorbeeld is officieel geen denktank. In de praktijk verrichten de "vijf wijzen", zoals zij in de media meestal heten, ongeveer hetzelfde werk als een denktank.

Lobbyregister

"Een probleem is dat de grens tussen denktank en lobbyen soms moeilijk valt te trekken", zegt Thunert. Hij wijst op de affaire rond het commerciële instituut Berlinpolis, dat geld van de Deutsche Bahn ontving. In het opinie-onderzoek van de betrekkelijk jonge denktank rond de machinistenstaking in 2007 kwam de directie van de Duitse spoorwegen opvallend goed uit de verf.

Om dit soort belangenverstremming te vermijden, eisen organisaties als het burgerinitiatief Lobbycontrol een centraal lobbyregister, zoals de Europese Unie dat al op vrijwillige basis kent. Hier moeten niet alleen lobby- en belangenverenigingen en andere niet-gouvernementele organisaties (NGO's) in

komen te staan, maar ook alle denktanks.

Thunert gelooft echter dat openheid meer helpt dan controle: "Goede denktanks weten dat zij baat hebben bij transparantie over hun financiering." Vaak zijn onderzoeksresultaten juist geloofwaardiger als de achtergrond van een studie bekend is. Daarom is volgens hem controle van buitenaf in theorie overbodig.

Machtsmisbruik

Maar anders dan in de Verenigde Staten staan in Duitsland de financiers zelf meestal niet te springen om publiciteit rond hun inzet voor een denktank. "Geldschieters willen hier niet graag de indruk wekken dat zij de publieke opinie proberen te beïnvloeden."

Dat is volgens Thunert duidelijk een nawerking van de nationaal-socialistische en de SED-dictatuur: "Duitsers zijn gauw huiverig voor belangenverstrengeling en ideologische manipulatie."

Thunert acht het risico van machtsmisbruik klein: alleen al op grond van de federale structuur is het Duitse denktanklandschap immers zeer gevarieerd. Toch heerste in Duitsland lange tijd een zekere afkeer van de handel met ideeën. Thunert: "Toen ik eind jaren negentig aan mijn boek over denktanks begon, wilden maar weinig instellingen zichzelf 'denktank' noemen." Sinds een paar jaar ziet hij juist een zekere inflatie van het begrip optreden: "Tegenwoordig heten zelfs kleinschalige seminars ineens denktanks."

Berlijn

Al met al is de deskundige tevreden over de ontwikkeling van Duitse denktanks in de afgelopen tien jaar. Niet alleen zijn er in het laatste decennium van de twintigste eeuw naast de grote overheidsinstellingen nog veel kleine, zelfstandige instituten bijgekomen, ook verloopt de communicatie van denktanks met de media steeds soepeler.

Die nieuwe openheid heeft volgens Thunert veel te maken met de val van de Muur en de verhuizing van de Bondsregering naar Berlijn. "Bonn had nooit een denktankcultuur", legt hij uit. Berlijn daarentegen kan zonder problemen concurreren met klassieke denktankcentra als München of Frankfurt.

Vooraf voor kleine, particulier gefinancierde instellingen is Berlijn aantrekkelijk vanwege de grote concentratie van politiek en media. "Met weinig middelen kunnen kleine denktanks hier een groot publiek bereiken."

Bovendien vormt Berlijn samen met Londen en Parijs een belangrijk internationaal

platform. De vestiging van buitenlandse denktanks als de American Academy in Berlijn draagt aan de publiciteit van Duitse denktanks bij. "Zo komt de Stiftung für Wissenschaft und Politik (SWP) sinds zijn verhuizing van het Beierse Ebenhausen naar Berlijn steeds vaker in de berichtgeving van kranten als de *New York Times* voor."

Ambtenaren

Toch blijft de internationale rol van Duitse denktanks beperkt. "Duitsland blinkt vooral uit door zijn vele grote, openbaar gefinancierde instellingen," aldus Thunert. Die afhankelijkheid van overheidsmiddelen beperkt de reikwijdte van het onderzoek tot nationale vraagstukken. "De grootste afnemer is de Bondsregering. Daarom verschijnt het leeuwendeel van de publicaties ook uitsluitend in het Duits."

Op nationaal niveau is geen gebrek aan kwalitatief hoogstaande denktankproducten. Maar er bestaat volgens Thunert wel een structureel probleem in de omzetting van onderzoeksresultaten naar regeringsbeleid. Misschien ligt daar ook een verklaring voor de alom gehekelde ideeënarmoede in de huidige verkiezingscampagne.

De oorzaken van dit probleem liggen volgens Thunert zowel aan de vraag- als aan de aanbodkant van de ideeënmarkt. "De politici gaan nog niet productief om met denktanks en hun onderzoek. Grote delen van het beleid worden nog steeds bepaald door ambtenaren. Adviseurs van buitenaf komen daar moeilijk tussen."

Pasklare ideeën

Sinds de regering-Schröder maakt de Bondsregering weliswaar steeds vaker gebruik van externe commissies. Maar de wetenschappers in deze commissies klagen volgens Thunert vaak dat ze te weinig van hun aanbevelingen in het beleid terugzien. Bovendien hebben denktanks te maken met concurrentie, bijvoorbeeld van consultants uit het bedrijfsleven.

Thunert verwacht dat de omgang met denktanks op lange termijn vanzelfsprekender wordt: "Van de nieuwe 'Governance and Policy Schools' komt straks een generatie politici voor wie de omgang met denktanks er vanzelfsprekend ingebakken zit."

Maar dan moet er ook iets veranderen aan de kant van de ideeënmakers: "Denktanks moeten zich nog beter gaan verplaatsen in hun afnemers." Zij moeten volgens Thunert op het juiste moment met het passende product komen. "Met name rond de verkiezingen is er vraag naar ideeën. Dan moeten de denktanks die pasklaar in de la hebben liggen."

Carina de Jonge promoveert in München en schrijft regelmatig voor het Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/689/de-ideeenmakers>